

№ 13 (558)
Красавік 2015 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

☞ **Канферэнцыя: праблемы захавання аўтэнтчнага фальклору –** стар. 2

☞ **Чытанні: даследуюць вучні сталіцы –** стар. 4

☞ **Рэгіён: 75-годдзе Шаркаўшчынскага раёна –** стар. 5

Народны майстар *Валянціна Пісарэнка* знаёміць з велікоднымі традыцыямі

Фота *Наталі КУПРЭВІЧ*

На тым тыдні...

✓ **23 – 29 сакавіка** праходзіла міжнародная твітэр-акцыя #MuseumWeek-2015. Праект распачаўся летась і быў ініцыяваны менеджарамі французскіх культурных устаноў і музеяў, у ім прымалі ўдзел 630 музеяў з 20 краінаў. Сёлета перад арганізатарамі стаіць яшчэ больш амбітная задача: надаць акцыі сусветны статус і сабраць найшырэйшую публіку дзякуючы забаўляльнаму і інтэрактыўнаму фармату.

Цяпер у праекце зарэгістраваны 1 401 музей з 50 краінаў і 670 гарадоў свету. Першым сярод беларускіх музеяў да акцыі далучыўся Нацыянальны гістарычны музей. Кожны дзень на працягу тыдня карыстальнікі сацыяльнай сеткі маглі даведвацца пра незвычайныя факты з жыцця музеяў і дзяліцца ўласнымі ўражанямі.

✓ **24 сакавіка** ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі адкрылася **выстаўка мастацкіх працаў Адама Глобуса**, вядомага паэта, празаіка, мастака і выдаўца.

З пачатку ХХ ст. некаторыя беларускія гарады, а менавіта Віцебск і Мінск, сталі лабараторыяй авангарднага мастацтва. Авангард праявіўся ў жывапісе, архітэктуры, дызайне, музыцы, тэат-

А. Глобус пад час адкрыцця **выстаўкі**

ры і кіно. Ён паўплываў на ўвесь стыль жыцця ХХ ст. 1980-я гг. у жыцці беларускай арт-супольнасці былі гадамі прарыву, надзеяў і аптымізму, а таксама пошуку новых формаў дзеянняў, у тым ліку – калектыўных. Супярэчлівае і пераломнае дзесяцігоддзе прынесла новыя магчымасці і радасці, а з імі – новыя пытанні.

Выстаўка «Адам Глобус. Беларускі авангард 80-х» – відавочны замах на агульнапрынятыя нормы, які не можа не шакіраваць. Жывапіс і мастацтва ў цэлым у большас-

ці гледачоў усё яшчэ атаясамліваюцца з нечым узнёслым і ідэальным. Гэтая выстаўка – своеасаблівае разважанне пра традыцыі, гісторыю і разуменне прыгажосці ў сучасным свеце.

✓ **24 сакавіка** ў мінскім Цэнтры сучаснага мастацтва адкрылася **выстаўка «To be Estonian. Эстонскія асацыяцыі»**, арганізаваная пры падтрымцы Культурнага фонду Эстоніі, Эстонскага саюза мастакоў і Пасольства Эстонскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь.

Пытанні нацыянальнай самасвядомасці, традыцыяў і прыналежнасці да эстонскай нацыі становяцца больш актуальнымі ў эстонскім грамадстве з кожным годам. Што стаіць за сакрэтам стойкасці эстонскай нацыі? Магчымыя адказы можна знайсці ў самабытных нацыянальных касцюмах і традыцыйным рамястве. Відавочна, эстонцы – таленавіты і вынаходлівы народ, з уласнай дэмакратычнай пазіцыяй, пачуццём свабоды і бязмежнай творчасцю.

Выстаўка прадастаўляе магчымасць задумацца над пытаннямі захавання эстонцамі сваіх унікальных каранёў і гісторыі ў сучасным свеце, які напоўнены зменлівымі каштоўнасцямі. Мастакі-дызайнеры, якія бяруць удзел у выстаўцы, з дапамогай нацыянальных рамястваў прысвячаюць яе вераванням і эстэтыч-

наму густу сваіх продкаў. Яскравыя вобразы, колеры і адценні, зашыфраваныя ў эстонскім эстэтычным гусце, дазволілі гэтаму народу пранесці праз стагоддзі і захаваць жывым іх асаблівы нацыянальны стыль.

На выстаўцы прадстаўлены наборы адзення ў суправаджэнні фотапрацаў Ану Хінт.

✓ **25 сакавіка** ў Мемарыяльным музеі-майстэрні З.І. Азгура адкрылася **выстаўка працаў-імпрывізацыяў Уладзіміра Лісавенкі «ДЖУТ»**. Ён працуе ў накірунку аўтарскага габелена, інтэр'ера і тэкстыль-дызайну. Яго габелены знаходзяцца ў прыватных калекцыях ЗША, Канады, Іспаніі, Вялікабрытаніі і іншых краінаў.

Чарговае ўручэнне прэміі імя І.М. Ушакова

Іван Ушакоў – знакамты беларускі мастак-сцэнограф, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі. Яго творчасць – яскравая старонка ў развіцці беларускага тэатральна-дэкаратыўнага мастацтва. На працягу сваёй творчай дзейнасці Іван Міхайлавіч аформіў звыш 40 спектакляў. Па ініцыятыве ўдавы мастака Зоі Данілаўны Дзяржаўным музеем гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь і грамадскім аб'яднаннем «Беларускі фонд культуры» ў 2000 годзе была заснаваная штогадовая прэмія імя заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі І.М. Ушакова за лепшае мастацкае афармленне спектакля. На працягу пятнаццаці гадоў музей і грамадскае аб'яднанне праводзяць конкурс імя І.М. Ушакова, удзел у якім прымаюць маладыя мастакі-сцэнографы.

23 сакавіка адбылося чарговае пасяджэнне журы конкурсу. Сёлета ў ім прынялі ўдзел мастакі чатырох беларускіх тэатраў: Андрэй Меранкоў аформіў спектаклі «Соф'я Гальшанская» (музыка У. Кандрусевіча, лібрэта А. Туравай, рэжысёр М. Кавальчык) у Беларускам дзяржаўным акадэмічным музычным тэатры, «Дзве стралы» (А. Валодзіна, У. Пятровіча) у Магілёўскім абласным драматычным тэатры; Андрэй Жыгур выканаў сцэнаграфію да спектакля «Пахавайце мяне за плінтусам» П. Санаева ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Якуба Коласа; Ігар Хруцкі – да спектакля «Лёгкага жыцця ніхто не абяцаў» (Ж. Клода Іслер) у Тэатры-студыі кінаакцёра. Працы ўсіх удзельнікаў выканання на высокім мастацкім узроўні, напэўна, таму журы конкурсу было вельмі складана вызначыць лепшых.

27 сакавіка ў Міжнародны дзень тэатра адбылося ўзнагароджанне. Пераможцам конкурсу за лепшае мастацкае афармленне спектакля стаў Андрэй Меранкоў за сцэнаграфію да спектакля «Соф'я Гальшанская» Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага музычнага тэатра. Граматай Беларускага фонду культуры ўзнагароджаны Андрэй Жыгур. Мастачка Аксана Аракчэева атрымала дыплом ЮНЕСКА за дзейнасць па ўшанаванні тэатральных дзеячаў сродкамі выяўленчага мастацтва.

Інфармацыя журы конкурсу

Узнагароду А. Меранкову ўручаюць дырэктар музея З. Кучар і старшыня фонду У. Тілеп

Аксану Аракчэеву ўзнагароджваюць дыплом ЮНЕСКА

In memoriam Зінаіды Мажэйкі

8 сакавіка прайшоў год з дня смерці беларусазнаўца, этнамузыкалага і аўдыявізуальнага антрапалага Зінаіды Мажэйкі. Сур'ёзная нагода падумаць пра яе навуковую спадчыну, захады па ўшанаванні яе памяці, сучасны стан этнічнай культуры беларусаў і захаванне экалогіі традыцыйнай культуры паводле навуковага тэстаменту З. Мажэйкі.

Нас пазнаёміў філосаф Уладзімір Конан у 1957 годзе. Па сканцэнтраванасці на інтэлектуальных і культурных каштоўнасцях, ігнараванні ўсяго мяшчанскага і ўтылітарнага – Зінаіда Якаўлеўна была рафінаванай «шасцідзясятніцай», такіх людзей цяпер «не робяць»... Сярод яе сяброў заўсёды былі вядучыя навуковцы і дзеячы культуры. Менавіта шырокае кола зносінаў і вы-

сокі накал інтэлектуальнага жыцця дазволілі ёй бліскуча спалучыць беларусазнаўства з паняццым апаратам высокай навукі, адэптам і служачым якой яна сябе лічыла. З. Мажэйка была прадстаўніком сістэмна-тыпалагічнай інтанацыйнай школы пецяяр-буржца Яўгена Гіпіуса (у этнамузыкалогіі) і сацыякультурна-антрапалагічнай школы эстонца Ленарта Мэры (у этнакінематаграфіі), з'яўлялася сябрам саюзаў кампазітараў, кінематаграфістаў, музычных дзеячаў Беларусі, сябрам міжнародных камісіяў ЮВ, Амерыканскага біяграфічнага інстытута, Інтэрнацыянальнага біяграфічнага цэнтру ў Кембрыджы. Кембрыдж, дарэчы, уключыў яе ў спіс «200 вядучых жанчынаў-інтэлектуалаў Свету».

Рубяжы, якія беларусазнаўства сёння дасягнула, Мажэйка прадбачыла. Фальклор нашага народа сёння даследа-

ваны і пажанрава, і парэгіянальна, і ў зрэзе «жывога бытвання» традыцыяў. Інфармацыя пра традыцыйную культуру – ёсць, але ў грамадстве дагэтуль НЯМА дакладнага разумення, як з гэтай інфармацыяй працаваць: ні канцэптуальна, ні ўжыткава-тэхнічна... Таму – бясспрэчна: пажаданні аб лёсе фальклору, на якія «хварэла» З. Мажэйка, могуць быць вырашаныя толькі сумеснымі намаганнямі ўсіх беларусаў. А задача яе сяброў і вучняў – намацаць пералік захадаў і мадэляў дзейнасці па дасягненні «экалагізацыі» свядомасці нашага грамадства ў дачыненні да аўтэнтчных формаў фальклору», да якога заклікала З. Мажэйка ў сваіх апошніх працах. Гэта – патрабаванні часу і самае малое, што можна зрабіць у памяць нашай вядомай суайчынніцы.

Энгельс ДАРАШЭВІЧ

Канферэнцыя

24 – 26 красавіка 2015 года Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт культуры і мастацтваў запрашае да ўдзелу ў IX Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Аўтэнтчны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання» (памяці антрапалага Зінаіды Мажэйкі).

У межах канферэнцыі адбудуцца:

- пленарнае, секцыйнае і заключнае пасяджэнні IX Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Аўтэнтчны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання» (памяці антрапалага Зінаіды Мажэйкі);
- XII этнаграфічны канцэрт «Фальклор беларускай глыбінкі»;
- майстар-класы вядучых спецыялістаў у галіне ўсходнеўрапейскага фальклору;
- канцэрт маладзёжных фальклорных гуртоў;
- экскурсія для замежных удзельнікаў канферэнцыі.

Праграма навуковай канферэнцыі

24 красавіка

10.00 – 13.00 Актавая зала БДУКіМ (аўд. 123)

Адкрыццё IX Міжнароднай навуковай канферэнцыі і пленарнае пасяджэнне.

На пленарным пасяджэнні будуць заслуханыя праграмныя выступленні вядучых айчынных і замежных фалькларыстаў, этнаінструменталістаў, культуролагаў.

14.00 – 16.00

Работа секцый IX Міжнароднай навуковай канферэнцыі.

Секцыя 1. Нематэрыяльная культурная спадчына і яе ахова.

Секцыя 2. Трансфармацыі відаў і жанраў аўтэнтчнага фальклору.

Секцыя 3. Семантыка і міфапаэтыка традыцыйнай абраднасці.

Секцыя 4. Традыцыйная культура ў кнізе, адукацыйнай прасторы і арттэрапіі.

Секцыя 5. Экалогія традыцыйнай мастацкай культуры.

Секцыя 6. Унёсак роду Станютаў у вывучэнне і папулярызаванне фальклору (да 110-годдзя з дня нараджэння Стэфаніі Станюты).

Секцыя 7. Праблемы спеўнай этнафоніі.

Секцыя 8. Праблемы арганалогіі і марфалогіі музычных інструментаў.

19.00 – 20.30 Актавая зала БДУКіМ (аўд. 123)

XII Этнаграфічны канцэрт «Фальклор беларускай глыбінкі».

У канцэрте возьмуць удзел аўтэнтчныя выканаўцы этнаграфічных рэгіёнаў Беларусі.

25 красавіка

10.00 – 13.00 Актавая зала БДУКіМ (аўд. 123)

Майстар-класы.

Іх даюць вядучыя спецыялісты ў галіне даследавання народных спеўных, інструментальных, харэаграфічных традыцыяў.

16.00 – 18.00 Актавая зала БДУКіМ (аўд. 123)

Канцэрт маладзёжных постфальклорных гуртоў.

У канцэрте прымуць удзел калектывы і выканаўцы, якія вывучаюць і пераймаюць рэпертуар і стыль выканання рэгіянальнага традыцыйнага мастацтва Беларусі, Расіі, Украіны, Латвіі і Літвы.

26 красавіка

8.00 – 18.00 мястэчкі Заслаўе, Азярцо

Экскурсія для замежных удзельнікаў канферэнцыі.

Заклучнае пасяджэнне канферэнцыі.

Экскурсія для гасцей будзе наладжаная па этнаграфічных экспазіцыях беларускіх музеяў, дзе адбудзецца падвядзенне вынікаў канферэнцыі.

Умовы ўдзелу ў канферэнцыі

✓ Камандзіровачныя выдаткі – за кошт боку, які накіроўвае.

✓ Да пачатку работы канферэнцыі плануецца выданне зборніка навуковых артыкулаў.

✓ Рабочыя мовы канферэнцыі – беларуская, руская, украінская, польская, англійская.

✓ Для ўдзелу ў канферэнцыі неабходна да 10 красавіка 2015 года:

1. даслаць аргкамітэту на адрас vietah@narod.ru ці nasokriss@gmail.com наступныя дакументы:

1.1. заяўку на ўдзел у канферэнцыі і звесткі аб аўтары (назву даклада, прозвішча, імя, імя па бацьку, вучонае званне, вучонае званне, месца работы/вучобы і пасада, кантактныя тэлефоны, e-mail/факс);

1.2. матэрыялы выступлення (патрабаванні: аб'ём да 5 старонак, 14 кель, праз 1,5 інтэрвалы; зноскі – у квадратных дужках з нумарам крыніцы ў спісе літаратуры і нумарам старонкі, спіс літаратуры ў алфавітным парадку, двукоссі – трохкутныя «») і мяркуемы нумар секцыі (за невыкананне патрабаванняў да афармлення матэрыялы не будуць разглядацца);

1.3. ксеракопію квітанцыі аб аплаце арганізацыйнага ўзносу за ўдзел у канферэнцыі (тым, хто жадае апублікавацца);

2. унесці арганізацыйны ўзнос ў памеры 160 000 руб. за ўдзел у канферэнцыі (кошт навуковага зборніка) на спецрахунак БДУКіМ (р/р 3632963099005, філіял 527 «Беларусбанк», г. Мінск, код 254, вул. Варанянскага, 7-а; УНН-100286677; ОКПО-02072096) з пазнакай «Аўтэнтчны фальклор».

Адрас аргкамітэта

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў (УА «БДУКіМ»).

Кафедра этналогіі і фальклору.

220001, г. Мінск, вул. Маскоўская, 18а, 2 корпус БДУКіМ; тэл. +37517-2228062,

факс +37517-222409.

Тэлефоны для сувязі: +37529-7543588 (МТС)

Вячаслаў Калацэй, vietah@yandex.by;

+37517-2228062 (стацыянарны). Кафедра этналогіі і фальклору ethnoandfolk@gmail.com.

Аргкамітэт канферэнцыі

Паэт смакаў і пахаў Бацькаўшчыны

Штотыдзень, кожны чацвер, у рэдакцыі нашай газеты «Ніва» з'яўляецца Віктар Швед па найноўшым нумар. Прывітанні за пісьмовым сталом, з ходу распачынае перачытваць палосы тыднёвіка. Пасля першага азнаямлення развітваецца з усімі і роўным, бадзёрым крокам накіроўваецца ў сваю кватэру на беластоцкіх Дзесяцінах. Карыстаючыся нагодай, паставілі мы некалькі пытанняў нашаму аўтару, якому 23 сакавіка – роўна дзевяноста гадоў. Многая лета Вам, спадар Віктар!

– Перад намі свежы нумар газеты. У рэпартажы Аляксандра Вярбіцкага бачым здымак выводнага крыжа з Вашай вёскі з даволі загадкавым надпісам: «О здравии парней и девушек дер. Мора принимавших участие в торжестве. 30 XII 1956». Пра якое важнае святкаванне згадка на крыжы? Ён стаіць з боку Крывятыч.

– Я паходжу з другога канца вёскі. Такім, як на здымку, я гэтага крыжа не помню. Здаецца, што літары на ім свежаадноўленыя. Калі ідзеца пра падзею, пра якую сцвярджаецца на крыжы, мне прыходзіць думка, што гэта будзе ўрачыстае асвячэнне новапабудаванай могілкавай царквы Св. Прарока Ілы.

Царкву будавалі пасля вайны, на пераломе 40-х і 50-х гадоў, а ў 1956 г. яе асвяцілі.

Менавіта царкоўны фэст на Ілью пачалі ў нас святкаваць толькі пасля Другой сусветнай вайны. Раней, паколькі ў суседстве, усе спраўлялі Ганну – 7 жніўня. Рэч у тым, што нашу старую капліцу на могілках у чэрвені 1941 г. спецыяльна падпалілі савецкія салдаты, уцякаючы перад немцамі. А новую, збудаваную пасля вайны, мясцовыя жыхары ахвяравалі ў памяць старазапаветнага прарока.

Гэтая справа не дае мне спакою. На святкаванні майго юбілею мае прыехаць солтыс з Мора і мой сардэчны знаёмы Ян Шыла, які запрашае мяне заўсёды ў госці, калі я прыежджаю ў родную вёску на Ілью 2 жніўня. Разам з Сашкам Вярбіцкім мы дакладна распытаемся ў іх пра тое.

– Дык давайце яшчэ пра мінулае, пра Вашае дзяцінства. Як успамінаеце, да чацвёртага года жыцця Вы амаль нічога не бачылі на вочы з-за хваробы. Мусілі сядзець днямі ў дзедавым доме і хавацца перад сонечнымі

праменямі. У такім выпадку ў Вас, пэўна, значна мацней развінулася асабістае адчуванне навакольнага паху і смаку. Якія пахі і смакі ідуць за Вамі аж па сённяшні дзень?

– Найперш – сушаныя грушы і сырыя яблыкі. Усё лета сушыла іх мая мама ў печы, а іх пах напаяў уесь дом на доўгія месяцы. А потым восенню ці зімой бацька прыносіў з гары ў перакуску жменю сухіх фруктаў, або сакавітыя яблыкі, як самы смачны ласунак. Вядома, вэнджаная каўбаса ў каморы. Зачароўвала страўнік і нос. Ну і пахла паветра ў двары сваімі парамі года. І калі я пабачыў гэты свет на свае вочы, то здалася, што апынуўся ў раі. І гэта, мабыць, было імпульсам для таго, што я пачаў складаць рыфмаванкі на сваёй гаворцы, стаўшы пастушком, а потым з'явіліся і дзіцячыя вершыкі. Сам не ведаю, адкуль гэта ўсё ўзялося...

(Працяг на стар. 6)

Забыты музей

Вядома, што першы гісторыка-краязнаўчы музей у г. Клімавічы адчыніў дзверы для наведнікаў 24 ліпеня 1984 г. Але нядаўна з'явіліся звесткі, што ў Дзяржаўным архіве Гомельскай вобласці захоўваецца вопіс прадметаў Клімавіцкага гісторыка-археалагічнага музея, які датуецца 18 сакавіка 1919 г. Знаходзіцца музей на вуліцы Ціманайскай (цяпер вуліца М. Горкага).

Акрамя вопісу ёсць анкета па ўліку помнікаў мастацтва і даўніны Клімавічаў. У ёй чатыры пытанні. Так, на пытанне: «Што зроблена ў Клімавічах па ўліку і ахове помнікаў мастацтва і даўніны?» дадзены адказ, што ўсе знойдзеныя ў павеце музейныя прадметы,

якія маюць мастацкую і гістарычную каштоўнасць, сабраныя ў гісторыка-археалагічным музеі. Са славуцасцяў, якія знаходзяцца ў горадзе, у анкеце пазначаны наступныя: сам музей і дзве групы курганоў славянскіх пахаванняў у вёсках Валешын і Рэут. Запоўніў анкету 16 красавіка 1919 г. А. Ляшкewіч.

Усяго ў музеі паводле вопісу налічвалася 450 адзінак захоўвання. Больш за ўсё было прадстаўлена прадметаў у нумізматычнай калекцыі – 272 адзінкі. Найбольш каштоўныя з рускіх манетаў – датаваныя 1425 – 1533 гг., а таксама манеты часоў праўлення Пятра I, Кацярыны II, Аляксандра I ды інш. Замежных манетаў налічвалася 111 му-

зейных адзінак: аўстрыйскіх – 33, французскіх – 15, кітайскіх – 14, Злучаных Штатаў Амерыкі – 4, былі таксама манеты з Саксоніі, Грэцыі, Баварыі, Іспаніі, Англіі, Турцыі, Японіі, Прусіі і іншых мясцінаў.

Мелася ў музеі 13 царкоўных летапісаў г. Клімавічы і павета, распачатых ў 1887 г., 25 кніг на рускай мове, датаваных 1770 – 1883 гг. Таксама ў фондах захоўваліся творы на польскай, французскай, англійскай і нямецкай мовах. Былі ў музеі два акарэльныя партрэты XIII ст. літоўскага ваяводы і яго жонкі.

На жаль, лёс пералічаных прадметаў, ды і самога музея не высветлены. Але мы спадзяемся, што будучы знойдзеныя новыя архіўныя каштоўнасці, і лёс музейнага збору стане вядомым.

Дар'я ЗВЕРС,
дырэктар Клімавіцкага
раённага краязнаўчага музея

Свая і замежная: якая будзе мацнейшай?

Штогод 21 лютага ў свеце адзначаецца Дзень роднай мовы. З гэтай нагоды хацеў бы падзяліцца з чытачамі «Краязнаўчай газеты» некаторымі сваімі развагамі.

Калі раней я слухаў радыё, то карыстаўся дыктафонам. Мне як музычнаму педагогу, ваеннаму музыку хацелася запісаць творы мясцовых аўтараў і выканаўцаў, цікавымі былі выступленні народных ансамбляў і самадзейных калектываў. А сёння на радыё амаль бесперапынна гучыць «імпартная», замежная музыка не самай лепшай якасці. Няўжо так збяднелі нашыя аўтары, нашыя нацыянальныя таленты?

Раней амаль ва ўсіх сельскіх школах выкладанне вялося на беларускай мове. Але вёскі выміраюць, школы закрываюцца, а вясковія дзеткі, як тыя птушаняты, разлятаюцца па свеце ў пошуках лепшага жыцця і саромеюцца размаўляць па-беларуску. Але каб беларуская мова выжыла, трэба вывучаць яе, размаўляць на ёй. Нават за мяжой, у ЗША і Канадзе, дзе мне давялося пабываць, беларуская дыяспара захоўвае нацыянальныя звычаі, родную мову, моліцца ў сваіх храмах.

Яўген ЛАПЦЕЎ,
г. Навагрудак

Зала этнаграфіі ў сучасным Клімавіцкім краязнаўчым музеі

Зала «Знакамітыя землі»

Краязнаўчыя чытанні

Старыя і новыя ўрокі гісторыі

24 сакавіка ў мінскай гімназіі № 25 прайшлі гарадскія краязнаўчыя чытанні навучэнцаў і педагогічных работнікаў. Адной з мэтай гэтага мерапрыемства арганізатары назвалі прыцягненне ўвагі грамадскасці да вывучэння беларускай мовы, нацыянальных рамёстваў, звычаяў, традыцыяў, абрадаў.

Праца адбывалася ў некалькіх напрамках. У секцыі «70 сімвалаў Перамогі» выступоўцы прадстаўлялі вынікі сваёй пошукава-даследчай дзейнасці па вывучэнні падзеяў Вялікай Айчыннай вайны. У «Горадзе майстроў», што размясціўся наўпрост у холе гімназіі, сабраліся адмыслоўцы ў традыцыйных рамёствах, на працу якіх можна было паглядзець і нават папрысутнічаць на майстар-класах. Вынікі ўдзелу вучняў у рэспубліканскай акцыі навучэнскай моладзі «Жыву ў Беларусі і тым ганаруся» былі прадстаўлены ў аднайменнай секцыі, а ўдзельнікі секцыі «Нам засталася спадчына» засяродзілі ўвагу на навукова-даследчай краязнаўчай дзейнасці.

Зрэшты, так ці іначэй краязнаўствам былі звязаны ўсе выступленні, а неабмежаванае (бязмежнае!) ко-

ла тэмаў забяспечыла зацікаўленасць слухачоў цягам усіх чытанняў. Пад час іх, да прыкладу, можна было паўдзельнічаць у віртуальнай экскурсіі па Мотальшчыне, якую правёў вучань сярэдняй школы № 157 Дзмітрый Маеўскі. А навучэнец 142-й школы Аляксандр Мікульчык зладзіў шпацыр па мінскіх вуліцах Сяліцкага і Ротмістрава. Цікавай была інфармацыя пра прытокі Свіслачы – пра тыя, што існуюць цяпер, і колішнія, якія ўжо зніклі. А

вучні трэцяга класа СШ № 68 даследавалі тапонімы Заводскага раёна Мінска і па выніках стварылі каталог назваў.

Вучаніца Ганна Сохава звярнула ўвагу на цэлую эпоху – яна прасачыла гісторыю колішняга Савецкага Саюза праз гісторыю елачных цацак, якія ў тым ліку ёсць у іх школьным музеі. Дзесяцікласніцы гімназіі № 25 і экскурсаводы школьнага музея Дар'я Кульба і Ганна Комар расказалі пра традыцыйныя беларускія стравы і народны этыкет у паэме Якуба Коласа «Новая зямля».

Больш за ўсё ўвагі ў памятны год было нададзена Вялікай Айчыннай вайне, расповеды пра якую гучалі не толькі ў тэматычнай секцыі, але і ў іншых. Аднак сумна і горка было слухаць пра тое, як яшчэ летась у адной з мінскіх гімназіяў збіраліся школьнікі з Кіева і Масквы, каб разам вывучаць гісторыю Вялікай Айчыннай вайны. Сёлета ж гэтых сустрачаў, відавочна, ужо не будзе – іх перарвала іншая вайна. Хіба ж гісторыя колішніх падзеяў нас не вучыць, ці мы самі не хочам вучыцца? Нездарма, напэўна, так шмат на краязнаўчых чытаннях гаварылася пра Вялікую Айчынную вайну. Відаць, гэта нам яшчэ трэба чуць, трэба ведаць і помніць

Дзмітрый Маеўскі

Алеся Духноўская і Марына Пятрова вышываюць і спяваюць у «Горадзе майстроў»

Дар'я Кульба і Ганна Комар

дагэтуль, пакуль не навучымся не паўтараць старых памылак.

Сярод навучэнцаў і педагогаў былі распаў-

сюджаныя нумары «Краязнаўчай газеты».

Ніна КАЗЛЕНА
Фота аўтара

Напрыканцы сакавіка 2015 г. у музеі-сядзібе «Пружанскі палацык» пачала працу фотамультымедыяная выстаўка «Terreferme: Землестаянне. Эмілья 2012. Культурная спадчына пасля землетрусу». Яна прадстаўлена ў рамках праекта, падрыхтаванага абласной дырэкцыяй Міністэрства культуры і турызму рэгіёна Эмілья-Раманья і Балонскай Акадэміяй мастацтваў пры падтрымцы Фонду «Тэлеком Італія». У Беларусі гэты праект пачаў рэалізоўвацца Пасольствам Італіі ў Мінску з восені 2014 г. у рамках культурнай праграмы на перыяд старшынства гэтай дзяржавы ў Еўрапейскім Саюзе.

Выстаўка з дапамогай аўтарскіх фотаздымкаў і мультымедыяных сродкаў дэманструе жудасныя разбуральныя наступствы землетрусу, што адбыўся 20 мая 2012 г. у даліне ракі По і прывёў да

Італьянская спадчына ў «Пружанскім палацыку»

людскіх ахвяраў і значных разбурэнняў у цэнтральнай і паўночнай частцы Італіі. Гуманітарная трагедыя паўстае перад наведнікам настолькі поўна, што ён разам з аўтарамі суперажывае ахвярам землетрусу і адчувае неабароненасць перад прыроднай стыхіяй, стратай звыклай жыццёвай прасторы.

Аднак гэтая выстаўка не толькі аб разбурэннях і страцах, яна аб чалавечай сіле, жаданні адрадыць і захаваць сваё культурнае багацце. Менавіта таму гуманізм, імкненне шанаваць свет і навакольнае асяроддзе – гісторыка-культурную прастору, у якой мы ўсе жывем, з'яўляецца асноўным лейтматывам выстаўкі.

Большасць фотаздымкаў і відэамагэтрыялаў экспазіцыі прысвечаныя рэгіёну Эмілья-Раманья, бо самыя вялікія разбурэнні і страты закранулі менавіта яго. Прыродная катастрофа знайшла водгук як у сэрцах італьянцаў, так і людзей розных краінаў свету. Рэч у тым, што поўнач Італіі вядомая гасціннасцю і талерантнасцю жыхароў, а таксама багатай гісторыка-культурнай спадчынай – помнікамі перыяду сярэднявечча і эпохі Адраджэння. Менавіта тут знаходзяцца такія славутыя аб'екты, як Балонскі ўніверсітэт – першая ў Еўропе ВУ, замкі д'Эстэ, Ронкі і Піка, саборы ў Ферары і Мадэне і інш.

Выстаўка «Terreferme: Землестаянне» паказвае, як стваральныя намаганні і неабякавае грамадства здольныя пераадолець цяжкасці, у тым ліку выкліканыя прыроднымі і тэхнагеннымі катастрофамі. Пасля першага экспанавання ў Міланскім выставачным комплексе «Трыенале» ў маі 2014 г., якое мела вялікі грамадскі рэзананс, яна была прадстаўлена ў Беларусі – у краіне, якая цягам сваёй гісторыі неаднаразова становілася ахвярай розных гуманітарных катастрофаў, а параўнальна нядаўна стала закладніцай Чарнобыля. Летась у лістападзе-снежні выстаўка праходзіла ў Мінску, сёлета ў студзені-лютым – у Брэсце. У музеі-сядзібе «Пружанскі палацык» выстаўка «Terreferme: Землестаянне» будзе працаваць да 20 красавіка.

Наталля ПРАКАПОВІЧ,
галоўны захавальнік фондаў музея-сядзібы «Пружанскі палацык»

Чэзары М. Сабор. Мірандала (Мадэна)

Каньячы П. Крэпасць сям'і д'Эстэ. Фінале Эмілья (Мадэна)

Першыя калгасы

Да кастрычніка 1944 г. былі адноўленыя два даваенныя калгасы – імя Сталіна і «1-е Мая». Іх зямельная плошча складала 200 гектараў і ў іх уваходзіла 40 сялянскіх гаспадарак (гэта 150 чалавек). У 1945 г. па накіраванні партыі прыехаў з Ушачыны Арсенцій Троцкі. З верасня 1942 па жнівень 1944 г. ён ваяваў у партызанскай брыгадзе імя Кутузава. Быў паранены ў левую руку. У вайну загінула яго жонка і з трыма маленькімі дзецьмі ён прыехаў уздымаць сельскагаспадарчую вытворчасць у наш раён. Нейкі час папрацаваў старшынёй Юзэфоўскага сельсавета. А калі знайшлася жанчына, якая прыхінула трох дзетак (а потым стала жонкай Арсенція Андрэвіча і яшчэ нарадзіла дачку), то, як кажуць, рукі яму развязала. І ён узяўся за грамадскую працу. Дадам, што малодшая дачка – Валянціна Арсенцьеўна працавала натарыусам у раёне і цяпер жыве ў в. Юзэфава. Яна беражліва захоўвае бацькавы нататкі, узнагароды, успаміны. Старэйшая яе зводная сястра Ніна Арсенцьеўна цягам многіх гадоў ўзначальвала раённую племстанцыю. Брат доўгі час жыў у Санкт-Пецярбургу, цяпер – у Маскве. Не толькі дзеці, але і тыя, хто працаваў пры А. Троцкім, дзеляцца ўспамінамі:

– Цэнтр калгаса імя Сталіна быў створаны ў вёсцы Юзэфава, дзе заставаўся панскі маёнтак. Пасля ліквідацыі панскіх уладанняў на пустым месцы пачалося новае будаўніцтва. Узводзілі жылыя будынкі для калгаснікаў, кароўнікі і цялятнікі крокамі вымяраў сам старшыня, будавалі дарогі. З'яжджаліся ў калгас людзі з усіх куткоў раёна.

Шаркаўшчына і яе рупліўцы

Да 75-годдзя раёна

Гаспадар быў вельмі ашчадны і лічыў кожную заробленую калгаснікамі капейку. Прыгадваюць некаторыя выпадкі. Адночы прапанавалі ў раёне старшыні купіць легкавы аўтамабіль, а ён у адказ: «Купі машыну – тады бензін да яе купляй, шафёра трымай. А на кані дарма пад'еду ў Галіноваці Багі». І яшчэ было. Дырэктар МТС параіў Арсенцію Андрэвічу купіць воданепарную вежу ў калгас. «Не, – кажа, – пакуль што не куплю. Мае каровы яшчэ паходзяць на вадапой да ракі. А мне патрэбныя грошы, каб выплаціць людзям на працадні». Дарэчы, у 1945 г. кожны калгаснік атрымаў на працадзень па 5 кг 600 г збожжавых і бульбы. Ставілася задача атрымаць стопудовую ўраджайнасць збожжавых з гектара. Людзей у калгасе працавала шмат. Усё жыццё іх было звязанае з зямлёй. Спякота апоўдні – яны маглі граблі, віль кінуць – і да рэчкі. Купаюцца, адпачываюць. У гадзіны тры, як жара спадзе, працавалі да цямна, каб зрабіць намечанае – не лічыліся з уласным часам.

Да лютага 1961 г. калгас імя Сталіна ўзначальваў А. Троцкі. Самым ураджайным выдаўся 1958 г. За высокую дасягненні ў сельскай гаспадарцы старшыня быў узна-

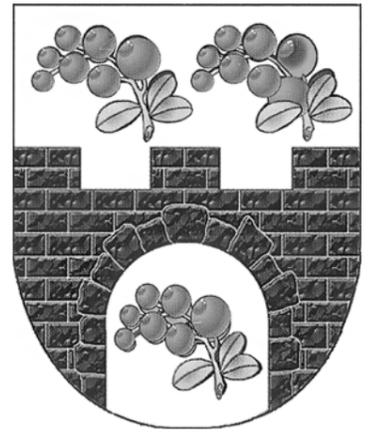
гароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. У тым жа годзе атрымаў Дыплом першай ступені з ВДНГ за высокую ўраджайнасць зялёнай масы кукурузы. А ў 1959 г. быў узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР. Добрую спадчыну пакінуў гэты чалавек наступнаму кіраўніку гаспадаркі А. Танканогу ды іншым старшыням.

Праз рэчку ад Юзэфава быў панскі фальварак Юльянова

Прыступілі да сяўбы

Вось што піша газета «Сялянская праўда» за 1 мая 1946 г.:

«Сяляне Воранаўскага сельсавета прыступілі да палявых работ. Па сельскаму Савету да сяўбы падрыхтавана 300 гектараў зямлі. Селянін вёскі Амбросенкі Міхаіл Палягошка падрыхтаваў і заараў 70 сотак пад авёс. Таксама

Герб Шаркаўшчыны

Радзюках, Чырвоным Двары, Шкунціках, Падоршчыне, Германавічах. У побытавым абслугоўванні працавалі абутковыя цэх, кавальскі, швейны, апрацоўкі воўны, фатаграфія і цырульня. Давалі прадукцыю хлебапакарня, каўбасны цэх сельпа. Працавала МТС, якая мела 58 трактараў.

Значная праца па ўзбудаванні калгасаў у раёне была праведзеная з 1951 па 1953 г. Былі ўтвораныя 32 калгасы. На 1 студзеня 1960 г. у раёне дзейнічалі 27 калгасаў і саўгас «Гарадзец». Працавалі райпрамкамбінат, раймаслапрам, арцель «Чырвоны сцяг» (цагляны завод).

Паступова пашыралася сетка медыцынскіх устаноў, умацоўвалася іх матэрыяльная база. У 1955 г., акрамя раённай бальніцы, функцыянавалі тры ўрачэбныя ўчасткі, дзевяць фельчарска-акушэрскіх пунктаў. Працавалі восем урачоў, а таксама 56 чалавек сярэдняга медыцынскага персаналу.

У 1950-я гг. далейшае развіццё атрымала народная адукацыя. Былі адкрытыя шэсць сямігадовых школ, а ўсяго ў 1955 г. налічвалася 70 (6 сярэдніх, 21 – сямігадовая і 43 – пачатковыя) школ з 6 082 навучэнцамі. Да 1960 г. колькасць школ павялічылася да 90.

На падставе Указа Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР ад 17 красавіка 1962 г. Шаркаўшчынскі раён быў скасаваны і аддадзены часткам Браслаўскаму, Мёрскаму і Глыбоцкаму раёнам. Але праз чатыры гады яго сфармавалі зноў. Тады людзям давалося шмат папрацаваць, каб адбудаваць сваю радзіму паномаву. На той час дзейнічалі 27 калгасаў і саўгасы «Гарадзец», імя Маркава, «Верацеі» і «Шаркаўшчынскі». Агульная пасяўная плошча складала 39 919 гектараў. З мясцовай прамысловасці – маслазавод, камбінат побытавага абслугоўвання, гароднінасушыльны завод, прамкамбінат, райаб'яднанне «Сельгастэхніка».

Кацярына СОСНА,
г.п. Шаркаўшчына

(Заканчэнне
ў наступным нумары)

Першы сакратар Шаркаўшчынскага райкама партыі Шарыпаў (справа) і старшыня калгаса імя Сталіна А. Троцкі (у цэнтры)

(Ульянова). У 1949 г. па прыкладзе «сталінцаў» там стварылі калгас «1-е Мая», які праіснаваў на доўгім, і далучылі яго да саўгаса «Шаркаўшчынскі».

прыступілі да сяўбы сяляне вёскі Лысёнкі – В. Мядзьведзь і вёскі Лазоўка – А. Тарасёнак. Яны засеялі ад аднаго да двух гектараў зерневых.

У раёне пачаў развівацца сацкультбыт. У 1947 г. былі адкрытыя раённая бібліятэка і 14 сельскіх, 14 хатаў-чытальняў і дом культуры.

У пачатку 1950 г. у раёне ўжо звыш 100 калгасаў і саўгас «Гарадзец». Былы галоўны бухгалтар калгаса імя Кірава (цяпер землі ААТ «Даватарскі»), ветэран Вялікай Айчыннай вайны і працы Вячаслаў Буйка прыгадвае: калі прыйшоў на працу, то гаспадарка ў раённых зводках значылася пад нумарам 134.

Аднаўленне разбуранай народнай гаспадаркі патрабавала неймаверных намаганняў. Але ўсё рабілі чалавечыя на працаваныя рукі і вялікае жаданне бачыць добрыя вынікі працы.

Няпроста было ўсім на любым участку. Трэба адбудоўваць народную гаспадарку, вёскі, у раёне не было ніводнай заасфальтаванай дарогі, шматпавярховых будынкаў і прамысловых прадпрыемстваў. У сельскай гаспадарцы 68 працэнтаў – глебы цяжкасугліністыя і гліністыя, і каб атрымаць добры вынік, у гэту «гліну» трэба было ўкласці значна больш сілы, чым у іншых рэгіёнах краіны.

У 1949 г. на тэрыторыі раёна было 539 населеных пунктаў. З прамысловых прадпрыемстваў дзейнічалі млыны ў

Гістарычная даведка

З даўняй гісторыі

Першае ўпамінанне паселішча адносіцца да 1503 г., маёнтак Шаркаўшчына быў закладзены Янам Дэспат-Зяновічам. Ад яго нага ўнука маёнтак у 1604 г. набыў канцлер Вялікага Княства Літоўскага Леў Сапега. А яго нашчадак Аляксандр Сапега ў 1753 г. прадаў Шаркаўшчыну Мікалаю Тадэвушу Лапацінскаму, з 1770 г. гаспадаром становіцца яго сын Ян Мікадэм. У маляўнічым месцы на беразе ракі Янка ён зладзіў сваю рэзідэнцыю: пабудоваў мураваны двухпавярховы палац, каталіцкую капліцу, заклаў парк, аранжарэю, тут жа выкапалі сажалкі, узвялі цяпліцы і адкрылі звярынец.

У 1802 г. маёнтак распадаецца на два дзясяткі маёнткаў. Сама Шаркаўшчына пераходзіць да Багуцікі і Федаровічаў.

У выніку другога падзелу Рэчы Паспалітай у 1793 г. Шаркаўшчына ўвайшла ў склад Расійскай імперыі. Быў створаны Дзісенскі павет, які паводле ўмоваў Рыжскага дагавору ў 1921 г. адышоў да Польшчы. 17 верасня 1939 г. тэрыторыя раёна ўвайшла ў склад Савецкай Беларусі, а праз год, 15 студзеня, быў утвораны Шаркаўшчынскі раён Вілейскай вобласці. Тады ў ім жылі 27 368 чалавек.

У кастрычніку 1939 г. беззямельныя і малазямельныя сяляне вёсак Астанаўка, Кнашоўка, Буда-1, Буда-2, Ляды-1 і Ляды-2, Лядуніха аб'ядналіся ў калгас «17 Верасня», а ў 1940 г. быў зацверджаны яго статут. Былі некалькі дробных калгасаў і на тэрыторыях іншых сельсаветаў.

Гады

Вялікай Айчыннай вайны

У 1941 г. з 8 000 сялянскіх гаспадарак прыкладна 6 000 былі хутарскія. Гэта былі даволі заможныя людзі, яны ведалі сапраўдны кошт працавітасці і эканоміі.

З 26 чэрвеня 1941 па 1 ліпеня 1944 г. Шаркаўшчынскі раён быў акупаваны нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Вялікая Айчынная вайна стала гераічным і разам з тым цяжкім перыядам у гісторыі нашага краю. 834 воіны-землякі загінулі ці прапалі без вестак на франтах вайны. За гады акупацыі фашысты закатавалі, расстралялі і павесілі 2 027 мірных жыхароў. 1 484 чалавекі былі сагнаныя ў Германію. 165 савецкіх воінаў загінулі і пахаваныя на тэрыторыі раёна. А ўсяго пахавана савецкіх воінаў і партызанаў – 953 чалавекі. Былі выведзеныя са строю чыгунка, хлебапакарня, 4 млыны, фанерны, лесапільны і 3 цагляныя заводы. Знішчаныя маёмасць сялянскіх і першых калектывных гаспадарак, разбураныя школы, бібліятэкі, клубы і іншае.

Шаркаўшчына была вызвалена 1 ліпеня 1944 г. воінамі 44-й мотастралковай брыгады першага танкавага корпуса першага Прыбалтыйскага фронту.

У 1945 г. насельніцтва раёна абслугоўвалі сем урачоў, 30 работнікаў сярэдняга медыцынскага персаналу. На тэрыторыі раёна размяшчалася раённая бальніца, адкрытая ў верасні 1939 г., і сельскія – у Германавічах і Ёдах, шэсць фельчарска-акушэрскіх пунктаў.

Паэт смакаў і пахаў Бацькаўшчыны

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3)

– Але тут нічога дзіўнага. Вакол гучала толькі сакавітая, родная, беларуская гаворка са сваім яшчэ натуральным, духоўным багаццем, фальклорнай і абрадавай спадчынай. А ў кожнай песні абавязкова добрая рыфма. І ў жартоўных, і пра каханне, і ў рэкруцкіх. Уваходзіла і заставалася ў сэрцы і душы.

– Так... напэўна, з песьня. Я з дзяцінства ўвесь час іх слухаў. Мая родная сястра Ніна мела вельмі прыгожы голас і не магла жыць без спеву. Спявала сама і з сяброўкамі. Каля нашай хаты іхнія спеўкі гадзінамі разліваліся на вокал. Я па сённяшні дзень вельмі люблю ўсялякую музыку і часта праводжу свабодны час у канцэртных залах.

– Кожнае дзіцё, а потым дарослы мае сваё любімае дрэва. Сімвалам беларускіх пісьменнікаў у Польшчы з'яўляецца белавежскі дуб. А з якім дрэвам асацыюе сябе і найлепш адчувае Віктар Швед?

– А я сябе асацыюю з ляшчынай. Яна такая веснавая. Адна з першых абуджаецца пасля зімы. Ну і я сакавіцкі, веснавы. Такое, відаць, нашае біялагічнае супадзенне прагі да жыцця. У пушчу ад нас ужо было далекавата. І пушча, і пушчанскія дрэвы для мяне не надта знаёмыя. А мой тата ў садзе пасадзіў цэлы радок ляшчыны. Расце яна даволі хутка і высока. І я ўлазіў нават на дзесяціметровую вышыню такога дрэва і абрываў з вяршка арэхі. Так любіў іх есці.

– А зубоў часам не паламалі на арэхах? Мне даводзілася ня раз бачыць твары дзяцей і нават дарослых з эфектнай, шчарбатай усмешкай...

– Не, ну што вы. Я быў асцярожны. Насіў з сабою малаточак і ім разбіваў арэх, каб дастаць ядро.

– Вы ўжо нам крыху раскрылі свой свет дзіцячых пахаў, смакаў і ўяўленняў. Але ў нашай памяці застаюцца таксама выразна самыя важныя мамы і татавы словы. Пра што яны былі?

– Пра зямлю. Так як Зямля кружыць вакол Сонца, дык у выпадку маёй мамы і таты ўсё кружылася вакол уласнай зямлі. Асаблівай

заўзятасцю вызначаўся тут мой бацька. З-за зямлі ў нас заўсёды былі адны клопаты і перажыванні. Увесь міжваенны перыяд судзіўся ён з братам свайго бацькі за дзедаўскую спадчыну. Патраціў на гэта шмат часу, грошай і здароўя. Даведзены да ад-

што напрацоўвалі ў вялікім трудзе і поце ўласнымі рукамі цягам года. Кулакамі і з высокімі падаткамі засталіся мы таксама ў пасляваеннай, народнай Польшчы. Калі я ішоў вучыцца ў Варшаву, то ў анкеце схлусіў і напісаў, што з малазямельнай

Юбіляра віншуюць чытачы

чаю перад самай вайною, вырашыў усёй нашай сям'ёй з'ехаць у далёкую Аргенціну. Яму спадабаліся рэкламныя матэрыялы пра тое, што будзе мець ва ўласнасць столькі зямлі, колькі дасць рады выкарчаваць тамтэйшых лясоў. Ужо афармляліся ўсе дакументы на выезд, але гітлераўскі наезд на Польшчу перарваў канчаткова задуманую справу. А як прыйшлі саветы, то сталі мы кулакамі. Ізноў з'явіліся праблемы. «Товарищи освободители» вызвалілі сістэматычна нас ад усяго,

сям'і. І што ў нас толькі чатыры гектары зямлі. А ў нас было іх дванаццаць, а яшчэ пяць дадатковых абраблялі ў сваёй цёткі. Але каб я напісаў праўду, ніколі не стаў бы студэнтам. Дзяцей кулакоў тады не прымалі ва ўніверсітэты.

– Лёс мог так распаздзіцца, што не сталі б Вы адукаваным, беларускім інтэлігентам, а толькі народным, сялянскім паэтам. Не задумваліся Вы часамі над тым, ці спраўляліся б так добра з гаспадаркай, як

робіце гэта з паэтычным словам?

– Задумваўся, і не раз. Але хіба даў бы рады. Забыўся я сказаць, што мой бацька быў часткова інвалідам і меў хворую нагу, што значна абмяжоўвала яго працу ў полі. Ужо з трынаццаці гадоў я араў усе нашыя ўчасткі, касіў лугі, вывозіў гной, малаціў. Проста прывучаўся штодзённай працай пераняць поўнасцю гаспадарскія абавязкі. Але адначасна мае бацькі бачылі маю ахвоту і лёгкасць да навукі і не перашкаджалі мне адляцець у далёкі і шырокі свет. За гэта я ім удзячны да канца сваіх дзён. А гэтак званы лёгкі хлеб у Варшаве аказаўся для мяне на доўгія гады часта надта горкім і таксама аблітым слязою з-за непаладкаў у асабістым жыцці.

– А не думалі Вы ў Варшаве пачаць навуковую кар'еру? Закончылі тры факультэты: міжнародныя адносіны, журналістыку, беларускую філалогію. Гляньце, нашыя знакамідыя пісьменнікі-«белавежцы» Аляксандр Баршчэўскі, Ян Чыквін сталі прафесарамі. Навуковыя замашкі мелі пакойныя Мікола Гайдук і Сакрат Яновіч. А не хацелася б Вам бачыць перад сваім прозвішчам цяпер званне прафесара?

– Не, ніколі не цягнула мяне ў бок навукі. Здабываў я веды на тое, каб добра карыстацца польскай і беларускай мовамі. Увесь час марыў працаваць са словам. Таму ўсё жыццё да выхаду на пенсію адпрацаваў у адным з буйнейшых польскіх выдавецтваў «Ксёньжа і ведза», вычытваў і рэдагаваў беларуску, ездзіў на аўтарскія сустрэчы на Беласточчыну, друкавацца ў газеце «Ніва» – гэта быў сэнс майго жыцця. А пасля выхаду на пенсію – адразу з'ехаць бліжэй да сваіх, сюды, у Беласток.

– Месяц сакавік гэта таксама і час Вашага літаратурнага дэбюту ў нашым тыднёвіку. У «Ніве» нумар 12 ад 24 сакавіка 1957 года з'явіўся верш трыццацідвухгадовага Віктара Шведа «Я – беларус». Для мяне надта падазрае акурат такое супадзенне з Вашай датай нараджэння – 23 сакавіка. То як было насамрэч?

– Я мушу ўпершыню прызнацца. Рэдактар Валкавыцкі сапраўды прымеркаваў мой сур'ёзны старт у беларускую літаратуру да майго дня нараджэння. Калі я даслаў свае вершы ў «Ніву» – яны яму спадабаліся. Ён упэўніўся толькі, ці Віктар Швед не літаратурны псеўданім. Тады была такая мода, што амаль усе скрываліся пад псеўданімамі. А некаторыя мо' баяліся крытыкі ў свой адрас і з-за якасці сваёй творчасці, і за тое, што займаюцца такім нечым несур'ёзным, як пісанне, як здавалася многім. Адным словам, зрабіў Валкавыцкі для мяне вельмі класны падарунак. Калі я пачаў пісаць сатырычныя вершы, цыкл якіх два гады працягваўся на старонках газеты, то з Валкавыцкім дамовіліся, што для іх я абіраю псеўданім Андрэй Самасей. Вось і ўзнікла такая арцель.

– Але некаторыя пісьменнікі раней сцвярджалі, а іншыя і цяпер выказваюцца, што і Вы таксама занадта раўнівы за крытыку ў адрас сваёй паэтычнай творчасці?

– Ёсць дзве розныя справы. Зусім адно – гэта звярнуць увагу на недастаткі твора ці хібы моўных кантэкстаў. А іншае, калі пастаянна хтосьці насміхаецца і надаўтарам, і над усёй ягонай творчасцю. Гэта крыўдлівае кожнаму. І таму ў адным са сваіх вершаў я адказаў усім ім такім выразам «А я жыву і ўсё ж пішу». Відаць, на злосць усім нядобразычліўцам дацягнуў да дзевяноста. Цяпер, апрача вершаў, друкаваных у «Зорцы» і «Ніве», працую над асобнай кнігай мемуарных успамінаў ад нараджэння аж да... сваёй смерці (чуецца здаровы смех В. Шведа).

– А кніжку ўспамінаў Віктара Шведа наша рэдакцыя мае намер выдаць да канца гэтага года. Будзе што чытаць. Дзякуем за размову і развітваемся ў творчым настроі.

Гутарыў
Яўген ВАПА
(газета «Ніва»,
г. Беласток, Польшча)

Фота
Міры ЛУКШЫ

Пад час юбілейнай урачыстасці ў Беластоку

Абрады і звычай Дзісеншчыны

Велікодныя святы

Вялікі (Чысты) чацвер

У сувязі з пэўнымі абрадамі і звычаямі, Вялікі, ці, як яго ў нас называлі, – Чысты чацвер, быў напалавіну святочным днём. Існаваў звычай, што ў гэты дзень той, хто хварэў, аднак яшчэ мог уставаць з пасцелі, павінен быў перад усходам сонца памыцца ў рэчцы, возеры ці нават у ручаі. У гэты рахунак не ўваходзілі студні, бо, падобна, памагала толькі жывая вада. Не памагала таксама і вада з розных штучных каналаў, стаўкоў і т.п. Мыццё ў жывой вадзе да тычыла таксама і хвораі жыўлы, якую некаторыя прабавалі не толькі мыць, але нават і купаць.

Лічылася таксама памоцным¹, калі маладая дзяўчына памыецца ў жывой вадзе, і то не абавязкава на месцы, а нават і ў прынесенай дадому, але напэўна зачэрпнутаю да ўсходу сонца. Падобна, што яшчэ лепшыя вынікі давала гэтая вада, калі ў яе пакласці пафарбаваныя ўжо велікодныя яйкі. Твар гэтай дзяўчыны ў далейшым будзе выглядаць гладзенькім і румяным, як велікоднае яечка. Вось таму гэтай раніцай можна было спаткаць старэйшых жанчын, якія спяшаліся з вёдрамі, збанкамі ды іншым судзём у бок ракі ці возера. І гэта нягледзячы на перадсвяточную спешку! Але чаго толькі ні зробіць маці для свае дачушкі!

У гэты дзень, таксама як і перад Калядамі, падмяталася, мылася і скрэблася ўсё ў хаце і каля хаты. З хаты таксама выносіліся ў пуню ці пад паветку ўсе тыя прылады і рэчы, якія не даваліся адмыцці ці адскрэбці, але без якіх можна было часова абысціся. Каля печы, у качарэжніку, застаўляліся толькі неабходныя вількі, чапалы ды качарга; выносіліся ж усе старыя мётлы, лапаты, памёлы, а галоўнае, брудныя адымалкі (шматы, патрэбныя да знімання гаршкоў з прыпечку). Адным словам, Чысты чацвер павінен быў пакінуць пасля сябе ў хаце толькі ўсё чыстае.

Вечарам у цэрквах адбывалася ўрачыстая Багаслужба з чытаннем 12 Евангеліяў. У часе чытання ўсе прысутныя, выключачы хворых і калекаў, стаялі на каленах з запаленымі свечкамі ў руках. Пасля Багаслужбы, калі на гэта дазваляла надвор'е, усе неслі гэтыя запаленыя свечкі дадому, каб адну з іх паставіць перад абразамі; гэтая свечка павінна была гарэць аж да велікоднага ранку – да ўваскрэшэння Ісуса Хрыста.

Цяпер, жывучы ў гарадох, сярод мора розных светлаў, мы не маглі б гэтага заўважыць, але тады на Бацькаўшчыне гэта было цудоўнае відо-

вішча, калі сярод начной цемры, пачынаючы ад царквы, у розныя бакі разыходзіліся ручайкі агеньчыкаў – людзі ішлі адзін за другім з запаленымі свечкамі.

Прышоўшы з царквы, людзі садзіліся да вячэры, якая была

Касцёл у Лужках (фота пач. 1900-х гг.)

сімвалам апошняй вячэры Хрыста з вучнямі перад укрыжаваннем. Асаблівых страваў на гэтую вячэру не гатавалася, але яна павінна была мець хоць адну страву з рыбы ці сельдцоў і ў дадатку быць шчодрой. На вячэры павінны былі прысутнічаць усе сямейнікі, адсутнічаць мог толькі той, хто меў для гэтага вельмі паважныя прычыны, бо на Апошняй Вячэры адсутнічаў толькі здраднік Юда.

Некаторыя старэйшыя людзі пасля гэтае вячэры не елі нічога, суха пасцілі, праз цэлы дзень у пятніцу, суботу і аж да снадання-разгаўлення ў нядзелю раніцай. За маёй памяці гэты звычай выконвала мая бабка Крыстына.

Вялікая пятніца

У Вялікую пятніцу ў цэрквах не было ніякіх Багаслужбаў аж да трэцяй гадзіны папаўдні, калі адбыўся вынас плашчаныцы. Пры гэтым адпраўлялася не даўгая, але вельмі ўрачыстая Багаслужба з хрэсным ходам навакол царквы. Таксама ў Вялікую пятніцу не званілі ў званы, і гэтак прадаўжалася аж да самай Усяночнай. У гэты ж час не хавалі памерлых, калі ў каго здараліся хаўтуры.

У часе вынасу плашчаныцы і хрэснага ходу навакол царквы некаторыя людзі ставалі на калены, прынікшы галавою да зямлі на зложаныя рукі; плашчаныцу ж праносілі па-над імі. Вярнуўшыся назад у царкву, плашчаныцу складалі на спецыяльным падвышэнні пасярод царквы, а на ёй клалі крыж і Евангелле. Кожны ж з прысутных лічыў сваім абавязкам прылажыцца да плашчаныцы – стаўшы на калены, пакланіцца да зямлі, пазней пацалаваць крыж, Евангелле і самую плашчаныцу. Калі ўсе людзі выходзілі вонкі, у царкве заставаліся не-

калькі старэйшых жанчын на памятку евангельскіх жанок-міраносіц, і там іх замыкалі на цяжкі замок. Яны маліліся праз усю ноч і не мелі права выходзіць аж да ўсходу сонца. Навонкі іх вартавалі царкоўныя прыслужнікі, якія мелі пры сабе ключ ад царкоўных дзвярэй. Рабілася гэта дзеля таго, каб пазбегнуць няшчасця ў разе пажару ці нечага падобнага. Трэба дадаць, што адна з умоваў браць удзел у гэтым абрадзе было тое, што ўсе ўдзельніцы яго павінны былі выконваць сухі пост, пачаты ў чацвер вечарам. Звычай замыкання царкоўных дзвярэй пачаўся ад таго, што пасля злажэння Хрыста ў гробе-пячоры ўваход у яго быў таксама замкнуты – завалены цяжкім каменем.

Я добра памятаю, як мая бабка Крыстына, адбыўшы сухі пост і адмаліўшыся цэлую ноч у царкве, як ні ў чым не бывала ішла на Усяночную і назаўтра святкавала належна з усімі Вялікдзень.

Вялікая субота

У Вялікую суботу праводзіліся апошнія прыгатаваны перад найвялікшым хрысціянскім святам – Вялікаднем, якое асабліва паважалася беларускімі вернікамі абодвух веравызнанняў. У гэты дзень моцна занятымі былі гаспадыні: трэба ж было нафарбаваць дзве капы – а то і больш! – яек, пры гэтым стараючыся, каб яны не былі менш старажымі, чым у суседак. Трэба адцемиць, што некаторыя з нашых гаспадынь, калі

Далей гаспадыні павінны былі спячы апошнія бабкі, якія, доўга стоячы, маглі зачарсцевць.

Пасля паўдня грамадкі хлапчукоў, дзяўчатак, а часамі і старэйшых з кошыкамі ў руках, пехатой ці конна, спяшалі ў бок царквы, каб пасвяціць свянцонку. Прыбыўшы на месца, яны раскладалі ў радок адзін за адным вакол царквы на пасцеленых на зямлі ручніках і сурвэтках усё, што было ў іх кошыках, лубках ці вузляках. Свянцонка складалася пераважна з фарбаваных яек, кілбасы, бабкі і абавязкава солі ў сальнічцы.

Праз пэўны час з царквы выходзіў святар з крыжам і крапідлам у руках, а за ім дзяк са збанком свянцонай вады. Ззаду іх ішоў хтосьці з царкоўных прыслужнікаў з кошыкам і збіраў аплату за пасвячэнне – яйкі. Святар і дзяк, ідучы, спявалі велікодны трапар, і ў гэтым жа часе святар увесь час махаў крапідлам, пырскаючы вадой на свянцонкі. Калі яны крыху аддаліся, падыходзіў той, з кошыкам, і пытаў: «Колькі сям'і?», а атрымаўшы адказ, лічыў яйкі на ручніку ды збіраў сабе лішнія. Гэтае пасвячэнне, у меру, як набірлася людзей, паўтаралася некалькі разоў – аж да вечара.

Некаторыя сем'і, асабліва больш заможныя, што жылі недалёка ад царквы, прыбіралі велікодны стол, стаўляючы на ім усю падгатаваную на свята ежу і ўпрыгожваючы яго дзеразой, галінкамі бруснічніку і наагул зелянінай. Звыкла пасярэдзіне стала стаўлялася міска з фарбаванымі яйкамі, а побач яе – копчаны кумпяк, далей печанае парасё, кілбасы ды розныя іншыя мясныя прысмакі. Канцы ж стала займалі

Царква ў Лужках (фота пач. 1900-х гг.)

браць пад увагу прымітыўнасць матэрыялаў (шалупінне ад цыбулі, засушаная зялёная жытняя рунь, воск і розныя крамныя шматкі), выказвалі не абы-якое мастацтва.

Можа каму паказацца дзіўным такая колькасць фарбаваных яек, але яны патрэбныя былі для пасвячэння, для разгаўлення па адным для кожнага ў сям'і, для дзяцей сваякоў, суседзяў, валачобнікаў, на магільнік для памерлых ды мала яшчэ каму. Так што часамі дзве капы і не хапала. Тады прыходзілася пазычаць іх ад суседак, якія прыгатавалі іх больш.

ўсялякія бабкі, пернікі, мазуркі, сыр, масла – ды хто там усё пералічыць! Пазней запрашалі святара, які наведваў сем'і з дзяком ды пасвячаў цэлы стол. За гэта ім плацілі, але ўжо не яйкамі, а грашыма, і дадаткова запрашалі назаўтра адведаць свянцонкі. Для пасвячэння не стаўлялася на стол гарэлка, на стала яна з'яўлялася толькі назаўтра.

Васіль СТОМА

Працяг тэмы. Першыя публікацыі гл. у № 46 за 2014 г. і № № 1, 7, 9, 11 за 2015 г. Друкуецца з захаваннем асаблівасцяў аўтарскай мовы.

¹ Памоцны – карысны, з лекавым эфектам.

Красавік

11 – Ляўчэня Зінаіда Сяргееўна (1940, Любанскі р-н), мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва – 75 гадоў з дня нараджэння.

11 – Маркевіч Арсен Іванавіч (1855, Брэст – 1942), архіст, літаратуразнаўца, гісторык, аўтар працаў па археалогіі і гісторыі Крыма, грамадскі дзеяч, член-карэспандэнт АН СССР – 160 гадоў з дня нараджэння.

12 – Янка Нёманскі (сапр. **Пятровіч Іван Андрэевіч**; 1890, Навагрудскі р-н – 1937), пісьменнік, вучоны-эканаміст, грамадскі дзеяч, акадэмік НАН Беларусі – 125 гадоў з дня нараджэння.

13 – Агінскі Андрэй (1740 – 1787), дзяржаўны дзеяч ВКЛ – 275 гадоў з дня нараджэння.

14 – Дыла Язэп (Восіп Лявонавіч); 1880, Слуцк – 1973), пісьменнік, тэатразнаўца, грамадскі дзеяч, правадзейны член Інбелкульту – 135 гадоў з дня нараджэння.

14 – Карпюк Аляксей Нічыпаравіч (1920, Беласточчына – 1992), пісьменнік, заслужаны работнік культуры Беларусі, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя І. Мележа (1986) – 95 гадоў з дня нараджэння.

14 – Пруднікаў Алесь (Аляксандр Трафімавіч); 1910, Клімавіцкі р-н – 1941), паэт – 105 гадоў з дня нараджэння.

14 – Рак-Міхайлоўскі Сымон Аляксандравіч (1885, Маладзечанскі р-н – 1938), грамадска-палітычны дзеяч, публіцыст, педагог – 130 гадоў з дня нараджэння.

16 – Клышка Анатоль Канстанцінавіч (1935, Баранавіцкі р-н), пісьменнік, крытык, перакладчык, педагог, аўтар перакладу на беларускую мову Новага Запавету, складальнік буквароў, заслужаны работнік культуры Беларусі, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя В. Віткі (2014) – 80 гадоў з дня нараджэння.

16 – Яворскі Станіслаў Іванавіч (1915, Брэст – 1988), акцёр, заслужаны артыст Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

17 – Гаўрыіл Разанскі (свецк. Георгій; 1785, Расія – 1862), архіепіскап Магілёўскі, Віцебскі, Разанскі, святы Беларускай Праваслаўнай Царквы – 230 гадоў з дня нараджэння.

17 – Рубінчык Валеры Давыдавіч (1940, Мінск – 2011), кінарэжысёр, педагог, сцэнарыст, лаўрэат прэміі Ленінскага камсомола Беларусі (1978), заслужаны дзеяч мастацтваў Расіі – 75 гадоў з дня нараджэння.

18 – Ханок Эдуард Сямёнавіч (1940, Казахстан), кампазітар, народны артыст Беларусі, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

19 – Сідоркін Валеры Барысавіч (1955, Буда-Кашалёўскі р-н), жывапісец, які працуе ў розных жанрах станковага жывапісу, пераважна ў пейзажы, – 60 гадоў з дня нараджэння.

19 – Яўлеўская Наталля Аляксандраўна (1955, Мінскі р-н), мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва – 60 гадоў з дня нараджэння.

20 – Капшай Уладзімір Міхайлавіч (1940, Рэчыца), мастак-афарміцель, жывапісец, графік – 75 гадоў з дня нараджэння.

20 – Лясная Аксана Мікалаеўна (1965, Мінск), актрыса тэатра і кіно, заслужаная артыстка Беларусі – 50 гадоў з дня нараджэння.

«І пяюць вясёлыя шпакі...»

Уздоўж

1. «І жаўрук ля воблакаў спявае, // І ... сіняя цвіце». З верша В. Гардзея «Жаўрукамі далеч палявая». **4.** Гліняны .... Невялічкі звон, адзін з сімвалаў свята вясны Казюкас, якое адзначаюць у Літве ў першыя выхадныя дні сакавіка, другі сімвал свята – букет з высушаных калоссяў і мінулагодніх траваў. **9.** «... плялі вясне пралескі: // Прыходзь, жаданая, хутчэй». З верша Г. Кляўко «Чаканне вясны». **11.** «Першая адталая ... // І зімы нібыта не была». З верша А. Лойкі «Першая адталая ...». **13.** Сухі марац, мокры май – будзе каша і ... (прык.). **14.** Еш ... з грыбамі ды дзяржы язык за зубамі (прык.). **16.** Сакавік дрэвам ... пускае (прык.). **17.** «... стала чыстым і высокім // І пяюць вясёлыя шпакі». З верша П. Панчанкі «Сакавік». **18.** У казаху – народны паэт-пясняр; на казахскім Свяце вясны Наўрыз, якое адзначаюць 21 сакавіка, спаборнічаюць ..., якія ў сваіх песнях услаўляюць вясну. **21.** Вальпургіева .... Назва свята вясны ў некаторых заходнееўрапейскіх краінах, якое адзначаюць 30 красавіка; пад час свята палаюць вогнішчы, якія павінны напужаць нячыстую сілу. **22.** Адценне маўлення, яго гучанне. **23.** «Уцякай, мароз-...! // Чуеш ты, стары, ці не?». З верша Якуба Коласа «Песня аб вясне». **27.** Свініна асаблівага прыгатавання. **29.** Дарослы самец дзіка. **30.** Прадмет, які прыносіць шчасце, удачу; на Свяце вясны Мэрцішор, якое

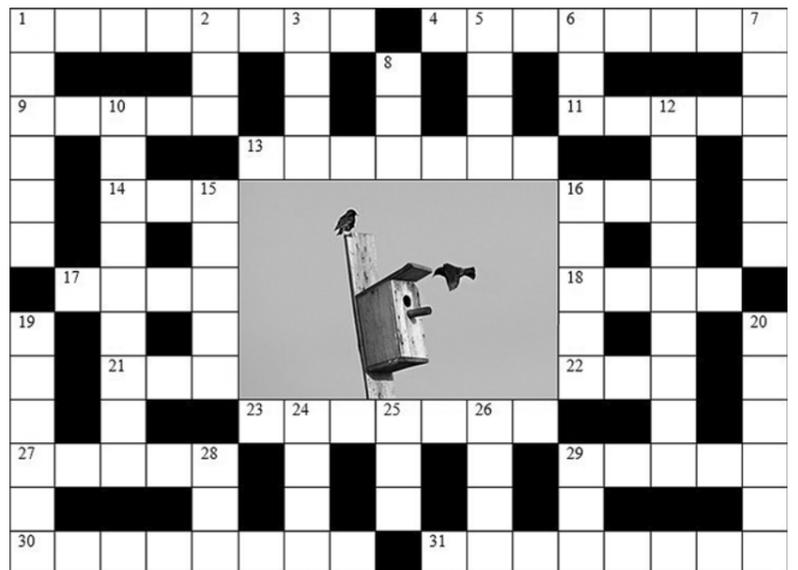
ў Малдове адзначаюць 1 сакавіка, людзі дораць адно аднаму ... у выглядзе бела-чырвоных кветчак, званочкаў, якія носяць аднолькавую назву са святам – мэрцішор, а з 1 па 10 сакавіка ў краіне праходзіць Міжнародны фестываль «Мэрцішор», прысвечаны вясне. **31.** Плямкі на скуры, якія з'яўляюцца ў некаторых людзей вясной.

Упоперак

1. Не заўсёды світае, як ... спявае (прык.). **2.** Працяглы стогн. **3.** У сакавіку ... нап'ецца з лужынкi (прык.). **5.** У сакавіку ..., у красавіку трава (прык.). **6.** Не верх, а .... **7.** Тое, што і князёўна. **8.** ... салдаты – не войска, ... дубы – не дуброва (прык.). **10.** Сакавік – ... лютага (прык.). **12.** Тое, што і мак-

рыца. **15.** Лёгкае паліто з непрамакальнай тканіны. **16.** Момент пачатку спартыўных спаборніцтваў. **19.** «Рассеяла сонца, як ... зярняты, // Бліскучыя іскры святла». З верша Якуба Коласа «На вясенні лад». **20.** Спаборніцтва на верхавых конях; яны праводзяцца на Свяце вясны ў Эстоніі 1 мая. **24.** На Саракі (22 сакавіка) пайшла ... да ракі (прык.). **25.** Злы .... Звышнатуральная істота; выгнанне ... з дому – галоўны абрад святкавання вясны ў Японіі; першы раз свята вясны адзначаецца, калі цвіце японская сліва – умэ, другі раз – у час цвіцення японскай вішні – сакуры. **26.** Багіня вясны. **28.** З даху хоць і капае, а мароз за ... цапае (прык.). **29.** ...-трава. Траўністая расліна, першацвет.

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАРОДНАЯ ХАРАГРАФІЯ – (працяг артыкула). У гульнёвых танцах дамінуюць моманты гульні, саперніцтва. Частыя ў іх змены партнёраў і матываў аднаго лішняга, лоўля танцораў адно аднаго, спаборніцтва ў спрыце, хуткасці, музычнасці. Асноўны малюнак арнаментальных танцаў – геаметрычны ўзор, арнамент («Крыжачок», «Колла», «Траян», «Крутуха», «Даўжок», асобныя варыянты «Лявоніхі» і інш.). Для іх характэрнае масавае і парна-масавае выкананне; амаль зусім адсутнічае сюжэтнасць, затое багаты і фантазіяй вызначаюцца прасторавыя малюнкi.

З сярэдзіны XIX ст. у беларускім харэаграфічным мастацтве пачалася асіміляцыя традыцыйнага фальклору з танцавальнымі формамі кадрылі і полькі, што прыйшлі з Заходняй Еўропы. З часам яны значна мадыфікаваліся, набылі лакальныя стылявы асаблівасці і нацыянальны характар. Кадрылі ўтварылі другую вя-

лікую групу беларускіх танцаў. Асноўная іх прыкмета – цотная колькасць параў (4, 8, 6, 12) па вуглах квадрата або ў дзве шарэнгі, крыжападобныя пераходы параў і розныя абмены партнёрамі, вызначаная паслядоўнасць і колькасць фігураў (4, 6, 8, 12) і завяршэнасць пасля іх выканання ўсяго танца, сюітнасць музычнай пабудовы.

Разнавіднасцяў кадрылі сустракаецца шмат, у т.л. «лінейныя», «касыя», «крыжападобныя», «кругавыя», «у паўкола» і інш., якія нярэдка ўключаюць у сваю кампазіцыю польку ў эспаціцы, які-небудзь народны танец у кульмінацыі і «Лявоніху» ў фінале. Арганічна ўвайшлі ў кадрылі характэрныя для беларускага харэаграфічнага фальклору малюнкi, калены, асноўныя хады, рухі і нават фрагменты з нацыянальных танцаў. Этнографы і фалькларысты канца XIX ст. пісалі, што на тэрыторыі Беларусі ледзь не кожная вёска мае сваю кадрылю. Захавалася шмат іх назваў: «Воранаўская», «Турэйская», «Грабаўская», «Смаргонская», «Лядкаўская» і інш. Іх элементы сталі састаўной часткай некаторых традыцыйных танцаў, зліліся з формамі полькі, вальса, гарадскіх побытавых танцаў.

Трэцюю групу беларускіх танцаў складаюць полькі. Гэты старадаўні чэшскі танец быў у пэўнай ступені блізкі беларускаму харэаграфічнаму фальклору, стаў адным з самых папулярных і любімых танцаў вёскі, набыў мноства рэгіянальных варыянтаў, зрабіў вялікі ўплыў на ўсю нацыянальную харэаграфію і, у сваю чаргу, сам моцна трансфармаваўся.

(Заканчэнне артыкула будзе)

«Крутуху» выконвае фальк-шоў балет «Альянс»

«Крыжачок»